

Редич О.В.

Національна академія ДПС України

Погляд на податкову систему України як на складну саморегулюючу економічну систему

У загальному значенні під *системою* розуміють сукупність взаємопов'язаних елементів, які взаємодіють як ціле для досягнення загальної мети. Тому першим етапом означення будь-якої системи повинно бути виявлення множини елементів що входять до її складу.

Що стосується терміну “податкова система”, у нормативно-законодавчій та науковій літературі він, як правило, вживається у контексті “система податків”, “система оподаткування”, що відповідає визначенню, яке ще на початку ХХ ст. дав А.Вагнер [1].

Провідні вітчизняні вчені В.М. Федосов, П.В. Мельник О.Д. Василик, М.Я. Азаров, А.М. Поддєрьогін та ін. також дають визначення податкової системи як сукупності установлених в країні податків. Вимога системності тут полягає в тому, що податки повинні бути взаємопов'язані між собою, органічно доповнювати один одного, не входити в суперечність із системою в цілому та іншими її елементами.

В.В. Буряковський, Вдовиченко М.І., С.Л. Лондар для вирішення задач моделювання податкових процесів дають визначення податкової системи, у яких уже означені такі компоненти як сукупність податків, методи і принципи їх побудови, виконавчі структури, податкове законодавство, органи контролю за справлянням податків [2, С.51] , [3, С.99], [4, С.69].

Отже розгляд податкової системи у відповідності з принципами системного аналізу приводить нас до необхідності її синтезу як складної саморегулюючої економічної системи з наявністю процесів визначення цілей, управління, об'єктами дії системи, регулювання та оброблення інформації.

У відповідності із сказаним вище автором пропонується виокремити такі стратифікаційні рівні державного управління, що забезпечують функціонування податкової системи: 1) концептуальний рівень: система принципів та соціально-правових основ взаємовідносин держави і платників

податків; 2) регулюючий рівень: Президент, Верховна Рада, Кабінет Міністрів, що безпосередньо встановлюють та корегують систему податків і відносини у сфері оподаткування; 3) виконавчий рівень: державна податкова служба та інші установи, що здійснюють фіскальні функції; 4) цільовий рівень – Державний бюджет; 5) контролюючий рівень: Рахункова палата, Державне казначейство, Державна контрольно-ревізійна служба, що контролюють надходження та видатки бюджету).

Особливе місце у податковій системі, як складній соціально-економічній системі займає суб'єктно - об'єктний рівень – платники податків та об'єкти (база) оподаткування, що не відносяться до категорій державного управління і є об'єктами дії податкової системи.

Стратифікаційна модель податкової системи України як складної саморегулюючої економічної системи наведена на рис.1.

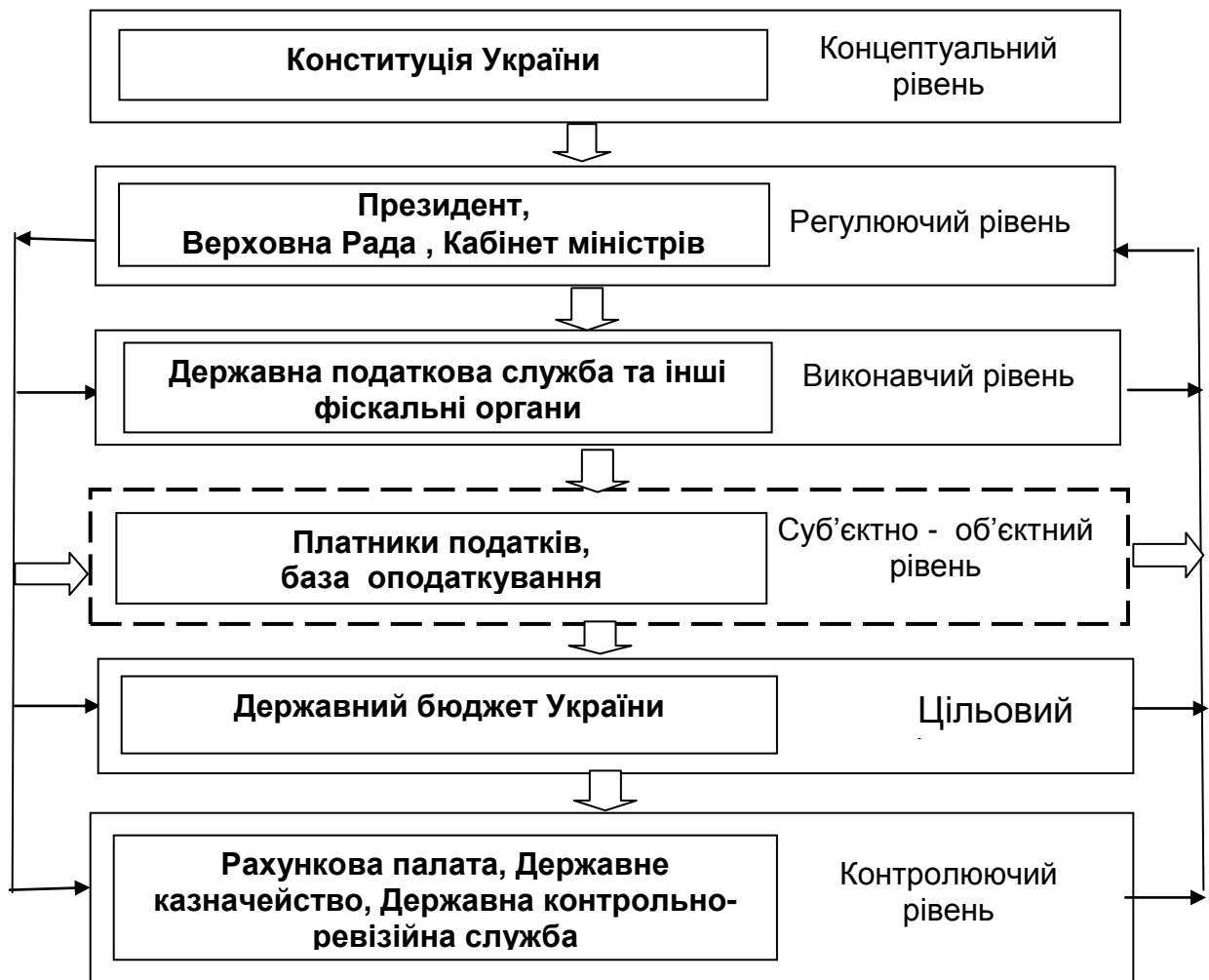

Рис. 1. Стратифікаційна модель податкової системи України як складної саморегулюючої економічної системи

На *концептуальному рівні* принципи взаємовідносин держави і платників податків визначає Конституція України (статті 67, 74, 92, 116, 143)

Регулюючий (законодавчо-нормативний) рівень податкової системи забезпечують Верховна Рада України, Кабінет Міністрів, Президент України, Державна податкова адміністрація України. Відповідно до Конституції України Державний бюджет України і бюджетна система України, система оподаткування, податки і збори встановлюються виключно законами України. Саме на даному рівні закріплюються базові принципи формування податкових відносин між державою та суб'єктами оподаткування у відповідності із цілями та завданнями визначеними суспільством.

Виконавчий рівень утворює державна податкова служба України та інші установи, що здійснюють фіскальні функції, відповідно до Закону України “Про державну податкову службу в Україні”, Закону України “Про систему оподаткування”, внутрішніх нормативів та іншого податкового і відомчого законодавства, що регулюють процедури справляння податків і обов'язкових платежів.

Державний бюджет України у запропонованій моделі податкової системи держави є цільовим рівнем. Відповідно до Бюджетного кодексу України від 21 червня 2001 року №2542-III процеси формування державного бюджету, подання Кабінетом Міністрів Бюджетної резолюції на розгляд Верховної Ради, окрім формування бюджетних показників, визначають цілі, завдання й функціональні обмеження фіскальних органів при мобілізації надходжень до бюджету.

Контролюючий рівень утворюють Рахункова палата Верховної Ради, Державна контрольно-ревізійна служба та Державне казначейство України, які контролюють використання бюджетних коштів, координують видатки та акумулюють і перерозподіляють надходження до бюджету. Аналітична інформація контролюючих органів використовується для регулювання процесів оподаткування.

Отже податкова система, як складна економічна саморегулююча система є комплексом взаємодіючих стратифікаційних рівнів державного управління,

що формують та здійснюють податкову політику, направлену на досягнення визначених цілей у відповідності із законодавчо затвердженою системою податків (системою оподаткування), методологією визначення та оподаткування суб'єктів і об'єктів податків, принципами формування податкових відносин у суспільстві.

Відповідно із прийняттям Міжнародною організацією із стандартизації ISO міжнародного стандарту ISO 9001 та ISO 9004 Quality management systems – Guidelines for performance improvements (Системи управління якістю. Настанови щодо поліпшення діяльності), що установлюють вимоги до системи менеджменту якості використовуваних у організаціях Державний стандарт України прийняв державні стандарти ДСТУ ISO 9001-2001, ДСТУ ISO 9004-2001, що визначають впровадження системи управління якістю. У відповідності до цих стандартів необхідною умовою досягнення цілей будь-якою організацією є: 1) досягнення, підтримування та поліпшення загальних показників діяльності організації та її спроможностей; 2) результативне та ефективне встановлення і задоволення потреб та очікувань своїх замовників та інших зацікавлених сторін [5].

Оскільки кожен рівень у запропонованій моделі представляють відповідні організації, вони взаємозацікавлені у якості отримуваних послуг. Для прикладу можна сказати, що суб'єктно-об'єктний рівень (платники податків) зацікавлений у якісних послугах податкової служби що до забезпечення і дотримання основних принципів податкових взаємовідносин із державою, здійснення різноманітних процедур обліку та інформаційної підтримки. Податкова служба, у свою чергу, для виконання своїх завдань та досягнення цілей зацікавлена у дотриманні платниками податків податкового законодавства, вчасної сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів.

Отже проблема регулювання податкової системи, що виникає у суспільстві може розглядатись у контексті взаємодії органів державного управління і платників як відповідних рівнів або елементів податкової системи. Прийняття рішень при управлінні такою системою може забезпечуватись декомпозицією цілей взаємодіючих рівнів, визначенням множини альтернатив

досягнення цілей, що співставляються за визначеними критеріями ефективності. Вибір прийнятних для конкретної ситуації способів управління може здійснюватись на основі процесного підходу, що лежить у основі вказаних стандартів ISO ДСТУ 9001-9004 .

-
1. Пушкарева В.М. История финансовой мысли и политики налогов: Учебн. Поособие. – М.: ИНФРА–М, 1996. – С.153.
 2. Податки / В.В. Буряковський, Б.Я. Кармазин, С.В. Каламбет, О.А. Водолазька / За ред. В.В. Буряковського. – Дніпропетровськ: Пороги, 1998. – 611 с. – С.51.
 3. Вдовиченко М.І. Про ефективність податкової системи в Україні // Фінанси України. – 1999. – №3. – С. 99–108.
 4. Лондар С.Л. Моделі прийняття рішень з проблем вдосконалення податкової політики в умовах ринкової трансформації економіки України. Монографія. Ред. проф. В.Є.Юринець. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2001. – 274 с. – С.69.
 5. Виклад Міжнародного стандарту ISO 9001:2000. Системи управління якістю – Вимоги. Матеріали семінару “Розробка та впровадження систем якості на базі стандартів ISO 9000 у версії 2000 року”.

ОПУБЛІКОВАНО:

Редич О.В. Погляд на податкову систему України як на складну саморегулюючу економічну систему // Бюджетна система. Тези доповідей науково-практичної конференції (м. Ірпінь, травень 2003 р.). – Національна академія ДПС України. – С. 124–126.